УДК 81’255, 4:821.11

Пригодій О.С.
(Київ, Україна)

НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДСВІДОМОМУ РІВНІ НА ПЕРЕКЛАДАЧА ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТВОРУ ГЕНРІ ДЖЕЙМСА «ДЕЙЗІ МІЛЛЕР»

У статті розглядається вплив певних національних особливостей на перекладача, з урахуванням здобутків психоаналітиків та психологів, так як кожне відхилення від норми у перекладі відображує певну ланку у свідомості перекладача, що може бути відшліфованим не лише людиною як особистістю, а й цілим надбанням народу.

Ключові слова: *психоаналіз, символ, архетип, психологія, ментальність.*

В статье рассматривается влияние некоторых национальных особенностей на переводчика, учитывая работы психоаналитиков и психологов, так как каждое отклонение от нормы при переводе отображает некую ступень в сознании переводчика, что может быть отшлифованным не только человеком как личностью, но и целым народом.

Ключевые слова: *психоанализ, символ, архетип, психология, ментальность.*

The article studies some peculiar national features and the way they affect the translator, keeping in mind psychoanalytic and psychological Studies. Each deviation from the norm shows some element of the translator’s mindset, that corresponds not only to his personality, but to the whole of his/her nation.

Key words: *psychoanalysis,symbol, archetype, psychology, mindset.*

Твір визначного американського письменника Генрі Джеймса пронизаний різноманітними цікавинками для перекладача.

На думку О. Потебні „ переклад з однієї мови на іншу є не передача тої самої думки, а генерування іншої, відмінної...”[1:283]. Можна погодитися з цією тезою, адже й справді перекладач трансформує та змінює текст, іноді і не розуміючи цього. Бо, в основі його змін лежить не усвідомлена корекція, а найчастіше – підсвідома. В цей час перекладач у деякій мірі відхиляється від оригіналу. Приміром, взяти переклади одного тексту росіянина та українця і читач має змогу побачити велику кількість невідповідностей та розбіжностей.

Український науковець, М. Лановик визначає, що на мовні та національні особливості впливає низка факторів, серед яких найвизначнішим є підсвідомість [2:272-273]. «Різні пласти культури характеризуються специфічними формами фіксування та зберігання національної пам’яті. Першість тут, безумовно, належить фольклору, що найбільшою мірою закорінений у пласти минулого, водночас постає джерелом тем, мотивів та образів, художньо-поетичних засобів для мистецтва. Мистецтво, зберігаючи національну самобутність світобачення та світочуття народу, в якому воно твориться, теж набуває здатності поставати скарбницею пам’яті про минулі епохи й події. Усі ці феномени, що виходять за межі чисто індивідуальних проявів свідомості, фіксуються в мові, яка зберігає те спільне, що було успадковане від минулих епох і культур» [3:81-82].

© Пригодій О.С., 2013

На думку українського літературознавця, Пригодія С.М: „У процесі перекладу має відбуватися синтез національних особливостей двох народів, представлених автором і перекладачем, і виникнення нових, спільних національних форм та ознак внаслідок цього синтезу". Ні ж бо, внаслідок такого „синтезу" зникне самобутнє національне, відтак непотрібним стане й переклад. Справа ж у тім, що талановитий перекладач збагачує як націю-реципієнта, так і націю першотвору; збагачує, бо перша набуває нового культурного досвіду, а друга – розширення свого культурного горизонту через *перетлумачення*, отже збагачення, своєї класики [4:213-227].

Візьмімо початковий уривок із твору Генрій Джеймса «Дейзі Міллер»: *«…as many **travelers** will remember, is seated upon the edge of a **remarkably blue lake**--a lake that it behooves every tourist to visit»* [5]. *Порівняємо з українським перекладом:*

*«…як багато хто, певне, пригадає, на березі навдивовиж **блакитного Женевського озера**, що його варто побачити кожному **мандрівникові**»*...[6]. *Та російським:*

*«…ибо попечение о **путешественниках** – основное занятие этого городка, расположенного, как, вероятно, запомнилось многим, на берегу поражающего своей **синевой** озера - озера, которое следует повидать каждому* [7].

Перш за все слід зазначити, що в перекладах по-різному відображується синій колір, і це, можна сказати, не випадково.

В українському варіанті перекладач звертається до блакитного кольору, який, на перший погляд не спричинює ніяких питань, адже блакитний є одним з відтінків синього, але трохи порозмислячи, спадає на думку, що все ж таки є різниця і цьому має бути якесь пояснення.

Блакитний колір приносить мир і радість. Від нього віє спокоєм, врівноваженістю. Він спонукає до роздумів, нагадує про необхідність відпочити і розслабитися.

У Середні століття блакитний та синій кольори сприймалися як символи непізнаваного світу. Так, Богоматір на іконах нерідко зображувалася одягненої в синій (рідше - блакитний), що символізує небо плащ із золотою підкладкою, і темно-червону сукню, яке говорило про її безмірну материнську любов [8].

Отже, спостерігаємо невідповідність в перекладі , здається на перший погляд, доволі непримітному місці- кольорі. Для українця, звичайно найріднішими кольорами є дважовтий та блакитний, може і це постало приводом для перекладача змінити синій на блакитний. Хоча в англійській мові слово «blue» може означати і синій, і блакитний, і лазурний…. Але в оригіналі описується озеро, і якби воно й було блакитного кольору, то автор змалював би озеро лазурним, чи якимось іншим відтінком синього. В російській версії переклад більш точний, «синева», можливо й є тим хорошим випадком, коли не знаючи точного відтінку, що мав на увазі автор, можна передати завуальовану інформацію.

Також, для росіянина завжди синій колір асоціювався з сильною державою, диктатурою, царем. Якщо придивитися пильніше, то в багатьох країнах, таких як Великобританії, Сполучених Штатах Америки, Франції та Росії привалійованим є саме гама із синього, червоного і білого. Навіть є відтінок "royal blue"- темно синій, який має в собі трохи яскравих тонів, і вважається кольором королів та королев.

Цікавим також є те, що український перекладач зі всієї сили намагається уникнути розповіді про мандрівників. Образ мандрівників є глибинним поняттям для української

свідомості, бо в нас існували такі люди як «паріпатетики» (за праобразом давньогрецьких). Яскравим прикладом цього є наш славетний філософ - мандрівник Г. С Сковорода, який ходив селами та містами, проповідуючи та несучи світ знань людям.

Поняття мандрівника тісно переплітається із образом Мудрого Старця. Образ старця (архетип Древнього Мудреця) постає в казках завжди в той час, коли герой перебуває в безнадійній або амбівалентній ситуації, з якої може звільнитися лише в результаті ґрунтовного міркування. Оскільки герой через якісь внутрішні чи зовнішні причини зробити цього не може, тоді, компенсуючи його недоліки, виражаючи його думки, виступає образ порадника-старця, що допомагає. Останній уособлює процес, мета якого – у критичний момент зібрати всі духовні й фізичні сили та знайти дорогу у майбутнє. В одній естонській казці старець радить хлопчині, що потрапив у біду, йти весь час на схід, де той через сім років досягне великої гори. Це й буде його щастя. Значні висота і величина гори символізують зрілу особистість. Гора, крім того, означає мету мандрівки, а сходження на неї психологічно дорівнюється досягненню повноти власного «Я». Втручання мудреця інтерпретується як вираження «спонтанної об'єктивності архетипу». Це має означати, що свідома воля сама собою не може мобілізувати особистість для досягнення певного життєвого успіху. Старий мудрець уособлює, з одного боку, знання – пізнання, міркування, мудрість, розум, інтуїцію, а з іншого – моральні якості – доброзичливість, готовність допомогти. І тому постає питання, чому українець нівелює тим, що таке рідне для нашої нації [9].

«In this region, in the month of June, ***American travelers are extremely numerous…»***

«К июню американцы ***буквально наводняют Веве****…»*

«Уже в червні до Веве ***наїжджає особливо багато мандрівників-американців…».***

У цьому реченні в українському перекладі споглядаємо « наїжджати», а ось в російському перекладі справи складаються дещо цікавіше, адже туристи «наводняют» Веве. Російська ментальність працює в цьому епізоді дуже яскраво. Бо росіяни-прибічники диктатури та, дивлячись на їхню історію, завжди був «батюшка-царь», потому в російській версії перекладу, перекладач звертається до більш різкого обрамлення та емфатизації [10].

Візьмемо уривок з «Дейзі Міллер»:*«…Russian princesses sitting in the garden;* ***little Polish boys*** *walking about held by the hand…».*

Російський відповідник: «*…русские княгини, отдыхающие в саду,* ***маленькие польские мальчики****, прогуливающиеся за ручку …»*

Та український: «*…російські княгині на лавах у саду, і* ***маслітні польські паничі****, яких прогулюють за ручку…».*

Спершу впадає в очі більш ніжний та залюблений опис дитини- польських паничів в перекладі українця. Справді, в Україні ставлення до дитини завжди вирізнялося особливою ніжністю та ласкою.

Вивченню місця та ролі дитини в етнічній культурі українців до початку ХХ ст. присвячувалася низка наукових праць, але переважно вони обмежувалися лише фіксацією та описом звичаїв та обрядів родильного циклу [11].

Етнографічні, фольклорні, міфологічні і лінгвістичні джерела свідчать, що дитина є образом трансформованого тотемного предка, так би мовити, потойбічний образ тотемного божества [12].

Якщо взяти наступний уривок:

*«The figure of a lady appeared at a distance, **very indistinct in the darkness**, and advancing with a slow and wavering movement. Suddenly it seemed to pause».*

*"В дальнем конце дорожки появилась женщина, **еле различимая в темноте**, она шла по направлению к ним медленными, нетвердыми шагами и вдруг остановилась».*

*« Віддалік у густій сутіні саду **з'явилась темна й невиразна жіноча постать**, що звільна -посувалася вперед якоюсь непевною, хиткою ходою. І раптом нібито спинилась».*

З даного уривку бачимо, що в українському варіанті домінує тяга до темноти та невідомого. Спробуємо зрозуміти чому. Обряд ініціації в первісному суспільстві безпосередньо, а в сучасному — неусвідомлено і на символічному рівні, сприймається як тимчасове вмирання (людина раптово стикається з Невідомим – Пітьмою) з подальшим знову народженням (засвоєними знанням Світлом). Невідоме, невизначене, перебуває в Пітьмі, тому Пітьма своєю Невизначеністю здатна загрожувати людям, ховати в собі якусь небезпеку.

Темним та незвичайним описується образ матері Дейзі Міллер.На думку дослідників, серед архетипів українського народу перше місце посідає архетип доброї матері. Він виявився вже в часи трипільської культури. Раніше згадувалась трипільська богиня родючості – Велика Матір усього сущого. Вона пов'язана з хліборобським характером життя наших пращурів, що підтверджують домішки до глини борошна і зерен злаків у виліплених фігурках з магічним значенням. Одним з різновидів вербалізації архетипу доброї матері є матір-природа (добра земля), що переноситься на рідну землю взагалі (неньку-Україну). Про релігійний характер архетипу доброї рідної землі яскраво свідчать думи, де поряд вживаються слова «край веселий» і «мир хрещений» («мир християнський»). У думі про втечу трьох братів з Азова «земля турецька» ототожнюється з «вірою бусурманською». У колядках українці просять Бога глянути на їхню землю, на Україну. Щедрівки теж нерідко прославляють хліборобську працю на рідній землі. Архетип доброї землі як матері широко поширений в українській художній літературі (твори Тараса Шевченка, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Степана Васильченка, Ольги Кобилянської та ін.) [9].

Архетип українців, який вербалізується у символах доброї матері, матері- землі, матері-природи, не властивий росіянам. По-перше, їм не притаманна прив'язаність до рідної землі, що підтверджується схильністю до кочівництва навіть у нашому столітті. Для росіян батьківщина там, де краще жити, тому вважається, що приблизно 25 млн. етнічних росіян живуть поза межами Російської Федерації, а етнічні землі Росії визначити дуже складно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня А.А. Язык и народность.// Потебня А.А. Эстетика и поэтика.- М., 1976., 613 стр.283.

2. Лановик М. Перекладознавчі проблеми компаративістики крізь призму літературних теорій. Літературна компаративістика. Навчальний посібник.,Тернопіль,2002,с тр.272,273.

3. Лановик М.. http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11166/11-Polishchuk.pdf?sequence=1,83, стр. заг.к-ть стр. 83, стр. 81-82. Літературознавчі проекції. –

Тернопіль: Ред. видавн. відділ ТНПУ, 2006. – 470 с. Стаття була опублікована в журналі «Слово і час» 2007 р., Номер 5. Публікація-Мар'яна Лановик. Теорія відносності художнього перекладу.

4. Пригодій С.М. Фронтирний неоромантизм у літературі США. Різночитання: Монографія.- К. : КНУ імені Тараса Шевченка, вид-во Європ. Ун-ту, 2010,стр. 213 -227.

5. Henry James. Selected Short Stories.- Penguin, 1977

6. «Дейзі Міллер»,Вікно в світ. Література США. – К. Вікно в світ,1999.

7. Джеймс Генри. Дэзи Миллер.- http://lib.ru/INPROZ/JAMES/james01.txt.3)

8. http://www.personal-plus.net/383/6902. html.

9. Юнг К.Г. Архетип и символ.-М.,1991

10. http:// uadoc. Zavantag. Com/ text

11.Юм Д. Про національний характер.- http://bibliofond.ru/view. aspx?id=471525.

12. Юнг К.Г.Психологические типы.- АСТ, АСТ Москва, Хранитель, Мидгард, 2006.

УДК 821.10.01

Зарицька Т.Г.
(Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ПІСНІ ТА ДУМИ НА КАНАДСЬКІЙ ЗЕМЛІ: ПЕРЕКЛАДИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглядається сприйняття української народної творчості англомовним населенням Канади; переклади англійською мовою.

Ключові слова: *переклади, народна творчість, сприйняття, англомовне населення.*

В статье рассматривается восприятие украинского народного творчества англоязычным населением Канады; переводы на английский язык.

Ключевые слова: *переводы, народное творчество, восприятие, англоязычное население.*

The article deals with the reception of the Ukrainian people's art by the English-speaking population of Canada; English translations.

Key words: *translations, people's art, reception, English-speaking population.*

В кінці XIX століття переселяючись на канадські землі українці несли з собою найцінніше – мову й пісню й були її першими популяризаторами й інтерпретаторами. Спочатку це були живі контакти з англомовним і франкомовним населенням, що сприяло проникненню української пісні в побут місцевого населення. На початку XX століття в Канаді з'явилися переклади українських пісень англійською мовою і статті про них. Друкована література охопила всі жанри і види народної творчості.

В 1969 році в Канаді опубліковано бібліографію літератури про український фольклор англійською мовою "A Bibliography of Ukrainian Folklore in Canada, 1902 – 1964" («Бібліографія українського фольклору в Канаді, 1902 - 1964» [1]).

© Зарицька Т.Г., 2013